

PRIMELE MANUALE DE LOGICĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ ȘI LOGICA DIN PRIMELE MANUALE (PÂNĂ LA 1918)

[Samuil Micu], *Loghica adecă partea cea cuvântătoare a filosofiei*, Buda, în Crăiasca Typografie Orientalicească a Universității Peștii, 1799.

Samuil Micu Clain, *Loghica*, ed. îngrijită și studiu introductiv Mihai Alin Gherman, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2007.¹

Sursa lucrării este: Friedrich Christian Baumeister, *Elementa philosophiae recentioris usibus iuventutis scholasticae accommodata*, apărută în mai multe ediții, în Leipzig (1747), Cluj (1771) și Viena (1774)².

Cuprinsul [după transcrierea din ediția din 2007]:

De filosofie și părțile ei; De părțile și împărțirea filosofiei; A loghicii sau a filosofiei ceii cuvântătoare prolegomene sau cuvânt înainte.

Loghica. Partea întâia. Cea theoretică sau de trei lucrări ale minții.

De idei; De cuvinte; De hotărâri; De împărțiri; De judecăți și de spuneri; De cuvântare și de silloghism; De alte fealuri de cuvântări.

Partea a doao. De folosul loghicii.

De adevăr preste tot sau de obște; De ce să împotrivesc adevărului, de minciună sau de neadevăr, de greșeală sau de rătăcire. De prejudecăți și de amăgiri sau înșelăciuni; De adevărul cel de bună samă; De adevărul cel părut; De cugetare, cum trebuie a cugeta și, prin cugetare, a cerca adevărul; De alegerea sau osibirea adevărului și cum să cade a ceti cărțile și a aleage adevărul din ceale ce sunt scrise în cărți; Cum să împărțăm cu alții adevărul și cum să învingem pre alții; Cum trebuie pre alții a-i răsturna, adecă a-i învinge și a le arăta că rău și nu adevărat grăiesc; Cum să cade a să apăra pre sine; Cum să cade a să disputa.

Loghica sau cele dintâi temeuri meșteșugului gândirii, alcătuită și scrisă în limba franțeză de abate Stefan Bonnot de Condillac, mutată spre folosul tinerilor neamului românesc pe patrioticească limbă de prea cucernicul a toată Moldavie întâiul protoiereul Lazăr de Asachi, mss. 1818.

Tipărită în: Antonie Plămădeală, *Lazăr-Leon Asachi în cultura română*, Sibiu, 1985, pp. 201–314.

¹ După cum se precizează în *Notă asupra ediției*: ediția reproduce în prima parte textul tipărit anonim în 1799 și manuscrisul redactării din 1781 (revăzute în 1783).

² O confruntare amănunțită a „tălmăcirii” cu originalul în: Ion Lungu, *Școala ardeleană: mișcare ideologică națională iluministă*, București, Editura Minerva, 1978, pp. 302–345.

Cuprinde [după ediția din 1985]:

Partea întâia:

Natura, firea dă noao cea dintâi învățătură meșteșugului gândirii; Alegere este chipul cel mai sigur cătră câștigarea a tot feliuri de științe, și cum singură firea învată de el?; Alegere face gâcitoare în cunoștință iscusințe; Cum învață firea a zări pusele înainte a gândului prăviri, pentru ca să ne dee feliurit chip a închipuirilor; Pentru închipuirile lucrurilor ce nu sunt supuse iscodirii gândului; Luare de seamă puterilor sufletului; Pentru pricinile sâmsirii și a ținerii de minte.

Partea a doua: Chipul cercetării în mijlocirile și isprăvile sale socotind sau dovada, că meșteșugul mintoasei ideii însușit este, bine lucrată limbă:

Științele cu cari suntem datori firii, fac așezarea, în care, tot ce este are desăvârșită legătură; iar greșala noastră vine din uitarea învățăturilor ei; Voroava pe pantomină este dejghiucarea sau dăzvălirea gândului; Toate limbile sunt chipuri alegerilor – nedeplinătate lor; Pentru influența sau înrăurirea limbilor; Luările aminte asupra închipuirilor celor rumpte și a celor de obște; sau dovedirea, că meșteșugul a face mintioasă idee însușit este, limbă bine lucrată; Rătăcesc unii ca acei ce socotesc definiția a fi o singură mijlocirea spre a face împiedicare voroavei cei preste măsură; Ideea cea mintoasă este dreaptă dacă singură limba dreaptă este; În ce atârnă tot meșteșugul mintioasei ideii?; Pentru feliurite treapte sigurării sau pentru chiar vederarea, gâcitoare pricepera și asemănarea³.

Loghica sau întâile tălmăciri meșteșugului de a să socoti cineva bine, de Etienne Bonnot de Condillac, traducere de Vasile Vârnav, mss. 1825.

Traducere după manualul în grecește de la Academia Domnească din Iași, alcătuit de Daniil Philippide. Rămas în manuscris (Ms. rom. 425, Biblioteca Academiei Române)⁴.

Logica, carea acum întâiu s-au tălmăcit în limba Patriei, cu îndemânarea Preasfințitului Mitropolit al Ungrovlahiei Kir Grigorie, București, în Tipografia Sfintei Mitropolii, 1826.

Sf. Ioan Damaschin, *Logica*, tălmăcită în limba Patriei de Preasfințitul Kir Grigorie [Râmniceanu] Episcop al Argeșului, ed. îngrijită de Adrian Michiduță, postfață de Gabriela Braun, transliterare de Aurelia Florescu, Craiova, Sim Art, 2007.

Prima parte, care este traducerea Logicii Sfântului Ioan Damaschin, cuprinde capitolele:

Pentru cunoștință; Ce iaste scoposul adecă cel mai [i]nainte orânduit sfârșit; Pentru filosofie; Pentru lungu ce iaste (sau pentru fiitoriul) și fiintă și întâmplare; Pentru glas; Pentru despărțire; Pentru cel cu fire mai întâiu; Pentru hotărâre; Pentru neam; Pentru fealiu; Pentru cel netăiat sau nedespărțit; Pentru [de]osebire; Pentru întâmplare; Pentru însușire; Pentru cele ce să zic asupra; Pentru zicerea asupra cea de un împreună nume și cea de un nume; Pentru zicerea asupra întru ce iaste și întru ce fealiu iaste; Unirile și [de]osebirile celor cincii glasuri; Unirea și [de]osebirea neamului și a [de]osebirii; Unirea și [de]osebirea neamului și a fealiului; Unirea și [de]osebirea neamului și a

³ O scurtă prezentare a autorului și lucrării: Mona Mamulea, "Lazăr-Leon Asachi – primul traducător al *Logicii* lui Condillac", în *Studii de istorie a filosofiei românești*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 2006, pp. 171–174.

⁴ Ioan Oprea, *Terminologia filozofică românească modernă. Studiu asupra epocii de formare*, București, Editura Științifică, 1996, p. 85.

însușirii; Unirea și [de]osebirea neamului și a întâmplării; Unirea și [de]osebirea și a fealului; Unirea și [de]osebirea și a însușirii; Unirea și [de]osebirea și întâmplării; Unirea și [de]osebirea fealiului și a însușirii; Unirea și [de]osebirea fealiului și a întâmplării; Unirea și [de]osebirea însușirii și a întâmplării ceii nedespărțite; Pentru ipostas și în ipostas sau ipostatnic și fără de ipostas sau de ipostatnic; Pentru ființă și fire și forma și pentru netăiat și obraz și ipostas; Pentru ceale de un nume; Pentru ceale cu multe nume; Pentru altele și ceale cu alte nume; Pentru nume de la nume; Pentru ceale zece neamuri prea de sus; Pentru ceale de un neam și de un fealiu. Și pentru ceale de alt neam și de alt fealiu și care cu numărul să deosebesc; Pentru cuvântul ce zice în ce; Încă pentru ființă; Pentru fire; Pentru formă sau chip; Pentru ipostas; Pentru față; Pentru ipostatnic adecă în ipostas; Pentru ne ipostatnic adecă fără de ipostas; Despărțirea fiitoriului adecă a lucrului ce iaste; Despărțirea ființei; Încă pentru ceale de un neam și de un fealiu: și pentru ceale de alt neam și de alt fealiu și pentru ceale de un ipostas și care cu numărul să deosebesc; Pentru cătățime, adecă suma; Pentru ceale cătră ceva; Pentru fealiurit și fealurime; Pentru a face și a pătimi; Întru a stăru; Pentru unde; Pentru când; Pentru a avea; Pentru ceale protivnice; Pentru deprindere și lipsire; Pentru cel mai întâi și mai pre urmă; Pentru deodată; Pentru mișcare; Pentru a avea; Pentru spunere, tăgăduire și adevărire; Pentru hotar și punere înainte și sillogism; Hotărâri de multe fealuri; Încă pentru unirea cea după ipostas; Hotărâri ale filosofiei șase; Pentru cele patru meșteșuguri ale logicii; Deslegare de cuvintele.

A doua parte, *Meșteșugul sillogismilor*, cuprinde:

Hotărâri; Întâia figură; A do[u]a figură, A treia figură; pentru întoarcerea figurii a do[u]o și a treia la figură cea dintâiu. Și pentru ducerea la cea cu neputință; Pentru sillogismii cei împleteciți, cum pot a să aduce la sillogismii cei de obște și a să [în]cerca; pentru cea din minte. Adecă enthimima; Pentru sillogismii cei întorși; Pentru sillogismul ce să numește apucătură, carele să zice elinește epi[c]hirima; Pentru pro silogismu; Pentru apucătura ce să numește grămăditoriu, carea elinește să zice soritis; pentru apucătura din do[u]ă care elinește să zice dillima; Pentru prestaducere; Pentru întemeitorii sillogismi

Filosofia cuvântului și a năravurilor adecă Logica și Ithica elementare cărora se pune înainte Istoria filosoficească, scrisă întâiu latinește de laudatul profesor Jo. Gottlieb Heinekie, apoi tradusă în limba ellinească de Dumnealui Marele Ban Grigorie Brâncoveanul, iar acum în limba românească de Eufrosin Dimitrie Poteca, La Buda, în Crăiasca Tipografie a Universității Ungariei, 1829.

Johann Gotlieb Heineccius, *Filosofia cuvântului și a năravurilor adecă Logica și Ithica elementare cărora se pune înainte Istoria filosoficească*, tălmăcită [în] românește de Eufrosin Poteca, ed. critică, studiu introductiv, note și comentarii de Adrian Michiduță, Craiova, Aius PrintEd, 2006.

Partea *Elementuri de logică*, cuprinde [după ediția din 2006]:

Capitolul 1: De firea și așzarea logicii.

Capitolul 2: De firea minței omenești: De lucrările minței; De înțelegeri sau de idei; De hotărâri și despărțiri; De judecări și de propoziții sau spuneri; De cuvântare sau sillogismu.

Capitolul 3: De adevăr și de minciună împrotivitoarea lui: De adevăr în generale (preste tot); De adevărul și minciuna curată; De adevărul de crezut.

Capitolul 4: Mijloace prin care ar putea cineva să afle și altora să împărtășească adevărul: Cum ar putea cineva să afle adevărul prin cugetare; Cum ar putea cineva să vâneze adevărul prin tâlcuire; Cum ar putea cineva să caute adevărul vorbitoarește (prin dispute); Cum ar putea cineva să comunice altora adevărul lămurit?

Eftimie Murgu, *Curs de filosofie ținut la Academia Mihăileană (1934–1935)*, mss.

Eftimie Murgu, *Curs de filosofie ținut la Academia Mihăileană (1934–35; 1935–36)*, ed. îngrijită și studiu introductiv de Victor Țircovnicu, Timișoara, Editura Facla, 1986⁵.

Sursa cursului: János Imre, *Philosophia. Pars prima complectens Praeliminaria et Logicam*, Pesta, 1830⁶.

Cuprins [după ediția din 1986]:

Cap. I: Introducere în loghică: Priceperea loghicii; Obiectul și scopul loghici; Folosul și neapărata trebuință a loghicii.

Cap. II: Secția întâi: Loghica veacului celui de demult. Secția II: Loghica romanilor; Loghica creștinilor; Loghica arabilor; Loghica scolasticilor. Secția III: Loghica veacului celui mai de curând. Secția IV: Loghica eclecticilor; Loghica criticilor.

Partea I. Analitica

Despre puterea cugetării în ghenere și despre legile ei cele mai înalte. 1. Despre puterea cugetării în ghenere. 2. Despre cele mai înalte legi ale cugetării: a. Despre legile cugetării celei problematice; Despre legile cugetării celei neapărate; Despre legile ugetării celei întâmplătoare. Despre cele mai de frunte lucrări ale minții.

Secția I: Despre conțepturi.

Cap. I. Priceperea, părțile alcătuitoare și nașterea conțepturilor: Priceperea conțepturilor; Părțile alcătuitoare ale conțepturilor; Nașterea conțepturilor.

Cap. II. Despărțirea conțepturilor: Despărțirea conțepturilor laolaltă cumpănite; Despărțirea conțepturilor după cătățimea lor cea dinafară; Despărțirea conțepturilor în privirea cătățimei celei dinlăuntru; Despărțirea conțepturilor în cât se cumpănesc cu mintea noastră.

Cap. III. Despre semnele conțepturilor: Priceperea și despărțirea semnelor; Întrebuintarea termenilor; Legile folosirii termenilor.

Secția II. Despre județuri.

Cap. I. Priceperea și părțile alcătuitoare ale județurilor: Priceperea județelor; Părțile alcătuitoare ale județurilor.

Cap. II. Despărțirea județelor: 1. Despărțirea județelor în privirea cea dinlăuntru: Despărțirea județelor în privirea cătățimii, Despărțirea județelor în privirea cvalității, Despărțirea județelor în privirea relației, Despărțirea județelor în privirea modalității; 2. Despărțirea județelor în privirea cea dinafară.

Cap. III. Despre legile județelor.

Legi spețiale ale județelor: Legi ale județelor categorice, Legea județelor ipotetice, Legea județelor disjunctive, Legea județelor compuse, Legea județelor întâmplătoare și neapărate, Legea județelor identice, Legea județelor subrânduite, Legea județelor prefăcătoare, Legea județelor contrazicătoare, Legea județelor contrarii.

Secția III. Despre socoate.

Cap. I. Priceperea și alcătuirile socoatelor.

Cap. II. Despărțirea socoatelor: 1. Despre socoatele cele depline și simple: Despre siloghism, Urzirea siloghismului, Alcătuirile siloghismului, Despărțirea siloghismului; 2. Despre socoatele

⁵ Fragmente din *Logica* tradusă de Eftimie Murgu după Imre János se găsesc în: Eftimie Murgu, *Scrieri*, ediție îngrijită cu o introducere de I.D. Suci, București, Editura pentru literatură, 1969, pp. 553–573.

⁶ G. Bogdan-Duică, în monografia: *Eftimie Murgu* (București, 1937), indică „izvorul” lui Murgu: „Cursul de filosofie al lui Imre, sub titlul *Amicus foedus rationis cum experientia* (Pestini, 1830)”.

simple și nedepline: Despre entinemă sau subtăcere, Despre silogismul cel cu scădere; 3. Despre socoatele cele depline și compuse; 4. Despre socoatele compuse nedepline: Despre sorites, Despre dilemă, Despre epiheremă, Despre inducere, Despre analoghie sau asemănare.

Cap. III. Reducerea socoatelor: Reducerea entimemei, Reducereasiloghismilor celor cu scădere, Reducerea soritului, Reducerea epiheremei, Reducerea inducției și analoghiei.

Cap. IV. Despre legile socoatelor: Legi ghenerale ale socoatei; Legi spețiale ale socoatelor: Legile silogismului categoric, Legile silogismului ipotetic, Legile silogismului disjunctiv, Legile entimemei, Legile soritului, Legile dilemei.

Partea a II-a. Metodica

Cap. introducător: Despre metod, metodologie și spețiile lor: Priceperea și despărțirea metodului; Priceperea și despărțirea metodologiei.

Secția I. Despre deplinimea cunoștințelor în privirea cvalității.

Cap. I. Despre definiție sau hotărâre: Priceperea definiției, Legile definiției.

Cap. II. Despre despărțire sau divizie: Priceperea despărțirii, Legile despărțirii.

Secția II. Despre perfecția în privirea relației.

Cap. I. Despre adevărul cunoștințelor: Despre adevărul cunoștințelor în ghenere și spețiile lui; Despre criteriile adevărului.

Cap. II. Despre neadevărul (falsitas) cunoștințelor: Despre neadevăr îndeobște și despre spețiile lui; Izvorul și pricina greșelilor îndeobște; Pricini spețiale ale greșelilor: Fireasca îngrădire a minții, Boalele minții, Afecturile cele rele ale voinței, Prejudețurile, Lipsa grăirii, Sminta alcătuirii trupului, Creșterea cea răzvrătită, Soțietatea cea răzvrătită; Măsuri asupra greșelilor.

Secția III. Despre deplinimea cunoștințelor în privirea modalității.

Cap. I. Despre țertitudinea cunoștințelor: Priceperea cunoștințelor; Despre evidență în ghenere; Despre evidența cea mijlocită îndeosebi: Priceperea dovedirii sau a demonstrației, Prințiipiile demonstrației, Despărțirea demonstrației, Legile demonstrației, Smintele demonstrației și abuzurile ei; Despre ipotezuri; Efectul țertitudinii.

Cap. II. Despre nețertitudinea cunoștințelor: Priceperea și despărțirea nețertitudinii, Treapta probabilității și legile pentru hotărârea ei, Folosul opiniilor sau părerilor.

Secția IV. Despre deplinimea cunoștințelor noastre în privirea cătățimii.

Cap. I. Despre orizontul cunoștințelor: Orizontul cunoștințelor îndeobște și hotărârea lor, Despre orizontul loghicesc al cunoștințelor, Legi pentru întinderea și mărginirea orizontului, Despre neștiință (ignorantia), spețiile și pricinile ei.

Cap. II. Despre mijloacele deplinirii cunoștințelor prin lățirea lor: Despre chipurile cele orighinare pentru cățtigarea cunoștințelor: Despre experiență, Despre meditații; Despre chipurile derivative pentru cățtigarea cunoștințelor: Despre mărturia altora, Despre instituție sau învățarea altora.

Manual de filosofie, lucratu după Programa Universității dela Paris din 1840 de A. Delavigne, licențiatu al Academiei de Științe, tradusă de A. Treb. Laurianu, prof.de filosofie în Colegiul Național, București, Cu tiparul Colegiului Național, 1846.

Capitolul de logică (pp. 78–112) cuprinde secțiunile:

Despre metodă. – Despre analise și sintese; Despre definițiune. – Despre divisiune. – Despre classificațiune; Despre certitudine în genere, și despre diversele spețe de certitudini; Despre analogie. – Despre inducțiune. – Despre deducțiune; Despre sillogismu și despre regulele lui; Despre folosul formeii sillogistice; Despre sofismate și despre meziele de a le deslega; Autoritatea mărturieii omenești; Despre semne și despre limbă în raportul lor cu cugetarea; Despre cauzele erroriloru noastre. – Despre meziele de a le îndrepta.

**Manual de filosofia și de literatura filosofică de W. Traug. Krug, tradusă după
a treia ediție de A. Treb. Laurianu, București, Cu tipăriul Collegiului
National, 1847.**

Partea II: *Logică*, cuprinde:

Introducere. Conceptu. Împărțire. Literatură.

Secțiunea I: *Logică curată*:

Doctrină elementară și Metodologia.

Capu I: *Logică elementară curată*:

Cugetarea și cugetabilul. note și conceptu. Principiul identității absolute. Principiul
poziției sau alu terei. Principiul opoziției sau alu antitezei. Principiul identității relative sau
comparative. Criteriile verității. Elementele unei serie de cugete.

A. Despre concepte: Considerare logică asupra conceptelor. cantitatea conceptelor; Cantitatea
conceptelor; Cantitatea intensivă a conceptelor; Cantitatea estensivă a conceptelor; Calitatea
conceptelor; Claritatea și perspicuitatea conceptelor; Perspicuitate intensivă și estensivă; Grade
superioare de perspicuitate; Relatiunea conceptelor; Identitatea și diversitatea conceptelor. Convenientia
și repunșanția lor; Interiorul și exteriorul lor; materia și forma lor; Subordinațiunea și
coordinațiunea lor; Concepte generale (genuri, specie); Modalitatea conceptelor; Abstragerea și
reflectarea; Determinarea și combinarea.

B. Despre judecie: Judecarea; Judeciul și propozițiunea; Materia și forma judeciului; Formele
judeciului; Cantitatea judeciului; Calitatea judeciului; Relatiunea judeciului; Modalitatea judeciului;
Formele propozițiilor; Reporturile judeciilor între sene; Identitatea și diversitatea judeciilor;
Diversitatea cantitativă a judecelor; Diversitatea calitativă a lor; Diversitatea relativă a lor;
Diversitatea complexivă a lor; Diversități științifice ale judeciilor.

C. Despre raționamente (Sillologistică): Raționarea; Raționamentul; Materia și forma
raționamentului; Premisele; Concluziunea; Principiul sillogisticii; Formele raționamentului;
Raționamentul categoric; Regula fundamentală a acestei forme; Regulele ulterioare; Raționamentul
ipotetic; Regula fundamentală a acestei forme; Regule ulterioare; Raționamentul ipotetic; Regula
fundamentală a acestei forme; Regule ulterioare; Raționamentul disjunctiv; Regula fundamentală a
acestei forme; Regule ulterioare; Raționamentul dilematic; Modificațiunile de forme sillogistice;
Raționamente scurte; Raționamente imediate; Raționamente de variațiune; Raționamente de
subalternatiune; Raționamente de opozițiune; Raționamente de conversiune; Raționamente de
modalitate; Raționamente inverse; Figurile sillogistice; Raționamente simple și compuse; Raționamente
concatenate (Soriti); Paralogisme și sofisme.

Capu II: *Metodologia logică curată*:

Metodu; Metodu analitic și sintetic. Metodologia logică.

A. Despre declarațiune: Declarațiune în genere; Specie de declarațiune; Regulele definiției.

B. Despre diviziune: Diviziune în genere; Specie de diviziune; Regulele diviziunii.

C. Despre argumentațiune: Argumentațiune în genere; Materia, forma și nervul argumentațiunii;
Specie de argumentațiune; Regulele argumentării.

Secțiunea II: *Logică aplicată*.

Doctrină elementară și metodologia.

Capu I: *Logică elementară aplicată*.

Împărțire ulterioară.

A. Despre morbi logic: Apparentia și erroare; Specie de apparentia și de erori; Ultima ratiune
a errorii; Propagațiunea errorii; Sricatiunea errorii.

B. Despre remediile logice: Modulu de a scapa de erori; Remedie preservative in contra errorii;
Remedie sanative in contra errorii; Remedie in contra errorilor speciale.

Capu II: *Metodologia logică aplicată*.

Împărțire ulterioară.

A. Despre câștigarea cunoștințelor.: Esperienția; Caracteru logicu alu esperienției;
Processu logicu relativu spre esperienția; Regulă fundamentală a processului; Processu inductiv;
Processu analogic; Esperienția proprie și străină; Meditațiunea; Meditațiunea imediată; Meditațiunea
mediată; Auzirea; Lectura; Critica și hermeneutica; Regule de lectură ulterioare.

B. Despre comunicarea cunoscintelor: Doue moduri de comunicare; Invățiământului; Proponimentu analiticu și sinteticu; Proponimentu scolasticu și populariu; Specie ulterioare de proponimentu; Collocutionea; Lucta de cugete; Regule de dispută.

Ioan Pop⁷, *Lecții de analiză logică*, București, Tipărită în Tipografia lui Iosif Copainig, 1848.

Cuprinde: 1) Învățături asupra meșteșugului d'a analisi; 2) Exerciții și subiecte de analiză logică.

A. Charma, *Elemente de filosofie*, trad. de I. Zalomit, București, Tipografia Colegiului Național, 1854.

Logika (pp. 84–133) cuprinde capitolele:

- Despre metodă; Despre analiză și sintesă.
- Despre definiție; Despre divisiie; Despre clasificări.
- Despre certitudine în general și despre diferitele specie de certitudine.
- Despre inducție; Despre analogie; Despre deducție.
- Despre silogism; Despre regulele sale.
- Despre folosulu formei silogistice.
- Despre sofisme și despre meziile de a se deslega.
- Autoritatea mărturiei oamenilor.
- Despre semne și limbă în raportul lor cu cugetarea.
- Despre cauzele eroarelor noastre și despre meziile d'a se îndrepta.

Simion Bărnuțiu, [*Filosofia preste tot*] după W. T. Krug, mss. cca 1853–1857 [probabil o copie după cursul de filosofie predat de S. Bărnuțiu și la Blaj, înainte de 1848].

Simion Bărnuțiu, *Filosofia după W. T. Krug*, ediție princeps după manuscris inedit, studiu introductiv de Ionuț Isac, text îngrijit, cronologie și notă asupra ediției de Ioan Chindriș, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2004.

Partea a doua: Învățătura cugetării (Logica). Introducere: Noțiunea logiceii; Împărțirea.

Tăierea întâi: Învățătura cugetării cea curată; Învățătura elementească și metodicească.

Capul I: Învățătura cugetării cea curată elementească: Cugetarea și ce se poate cugeta; Note și noțiune; Princeputul identității absolute; Princeputul punerei; Princeputul opunerei; Princeputul compunerei; Princeputul identității relative; Criteriul adevărului; Elementele unui șir de cugetări.

A. Despre cuprinderi: Noțiunile logicește socotite; Mărimea noțiunei (Quantitas conceptus); Mărimea cea dinlăuntru a noțiunei; Mărimea cea dinafară a noțiunei; Proprietatea sau alsiurea noțiunei (Qualitas); Chiaretatea și luminarea noțiunilor; Chiaretatea cuprinderilor; Luminarea noțiunilor; Luminarea dinlăuntru și dinafară; Graduri mai înalte a luminării; Alăturarea noțiunilor laolaltă; Aceleșimea și desclinirea noțiunilor; Unirea și împotrivirea cuprinderilor; Dinlăuntru și dinafara noțiunilor; Materia și forma noțiunei; Subordinarea și coordinarea noțiunilor; Noțiuni generice (Conceptus generici); Modalitatea noțiunilor; Abaterea și luarea aminte; Anumirea și Îmbinarea noțiunilor.

⁷ Autorul a fost profesor de gramatică la Colegiul Sf. Sava.

B. Despre judecăți: A judeca; Judecată și propusețiune; Materia și forma judecatei; Formele judecatei; Mărimea judecatei; Proprietatea sau alsăuirea judecatei, Referirea judecăților; Modalitatea (sau modul cugetării) judecăților; Formele propusețiunilor; Referirea judecăților cătrăolaltă; Identitatea și diversitatea judecăților; Desclinirea judecăților; Diversitatea și alsăuirea judecăților; Diversitatea referirii judecăților; Diversitatea judecăților în privirea cuprinsului; Desclinirile științesti ale judecăților.

C. Despre închiări sau silogistică: A închia; Închiarea; Materia și forma închiării; Premisele; Închiata; Princeputul silogisticii; Formele închiării; Închiarea cea categorică; Regula cea temeiască a acestei închiări; Alte reguli; Închiarea cea ipotetică; Regula cea temeiască a închiării ipotetice; Alte reguli; Închiarea Despărțitoare; Regula temeiască a închiării despărțitoare; Alte reguli; Închiarea dilematică; Mai multe forme ale închiărilor; Închiări scurte; Închiări nemijlocite; Închiările aceleșime; Închiarea subordinării; Închiările opunere; Închiările întoarcerii; Închiările modalitate; Închiările figurate; Figurile închiării; Închiări simple și compuse; Închiări lănuite; Închiări greșite și înșelătoare.

Capul al doilea: Logica curată cea metodicească: Metodul; Metodul analitic și sintetic; Metodeasca învățătură logicească.

A. Despre mărgeniri: Dechiarățiuni pecte tot; Spițele dechiarățiunii; Regulele mărginirei.

B. Despre împărțiri: Împărțirea peste tot; Spițele împărțirii; Regulele împărțirii.

C. Despre argumentări: Argumentarea peste tot; Materia, forma și puterea argumentării; Spițele argumentării; Regulele argumentării.

Tăierea a doua: Învățătura cugetării cea aplicată: Învățătura elementească și metodească.

Capul I: Logica aplicată cea elementească.

A. Despre boalele logicești: Părere și rătăcire; Spițele părereai și rătăcirei; Temeiul cel de pe urmă al rătăcirei; Lățarea rătăcirei; Stricăciunea rătăcirilor.

Despre leacurile logicești: Încungiurarea rătăcirei; Mijlocirile apărătoare de rătăcire; Mijlocirile vindecătoare de rătăcire; Mijlociri în contra osebitelor spițe de rătăciri.

Capul al II-lea: Logica aplicată cea metodească.

A. Despre câștigarea cunoștințelor: Speriința; Caracterul cel logicesc al speriiinții; Mergerea cea mijlocită în privința speriiinții; Regula fundamentească a mergerei acesteia; Mergerea inducătoare; Mergerea cea analogă; Speriința proprie și străină; Meditarea; Meditarea cea nemijlocită; Meditarea cea mijlocită; Auzirea; Legerea; Critica și hermeneutica; Alte reguli pentru legere.

B. Despre cuminecarea cunoștințelor: Două spițe ale cuminecării; Dăscălia; Predarea deslegătoare și compunătoare; Predarea pentru școală și pentru popor; Alte spițe ale predării; Convorbirea; Cearta cugetătorilor; Alte reguli pentru cearta cugetătorilor.

Elemente de filosofia după W.T. Krug de T. Cipariu., Blasiu, Cu tipariulu Seminariului Diecesanu, 1861.

Partea II: Filosofia cugetului (Logica), pp. 100–224.

Intruductiune: Notiune, Impartirea, Literatura.

Secțiunea I. Logica pura: Elementaria și metodică.

Capu I. Logica pura elementaria: Cugetarea, și ce se pote cugeta; Note și notiune, Principiulu ecalitatei (identitatei) absolute; Principiulu pusetiunei; Principiulu cuntra-pusetiunei; Principiulu impreunatiunei; Principiulu ecalitatei relative; Crieria-le adeverului; Elementele unei serie de cugete.

A. Despre concepte: Marimea conceptelor; Marimea interna a conceptelor; Marimea externa a conceptelor; Caletatea conceptelor; Chiaritatea si perspicuitatea conceptelor; Relatiunea conceptelor; Identitatea seu diversitatea conceptelor; Cosunantia si repumnantia conceptelor; Internulu si esternulu conceptelor; materia si forma conceptelor; Subordonarea si coordonatiunea conceptelor; Concepte generice; Modaletatea conceptelor; Astragerea si reflecterea; Determinarea si combinarea.

B. Despre judecia: Judecare; Judeciu si propusetiunea; Materia si forma judeciului; Formele judeciului; Cantetatea judeciului; Caletatea judeciului; Relatiunea judeciului; Modaletatea judecialoru; Formele propusetiunilor; Relatiunile judecialoru catra una-alata; Identitatea, si diversetatea judecialoru; Diversetatea cantitativa a judecialoru; Diversetatea caletativa a judecialoru; Diversetatea relativa a judecialoru; Diversetatea complexiva a judecialoru; Diversetati scientifiche de ale judecialoru.

C. Despre conclusa, seau syllogistica: Conchiderea; Conclusul; Materia si forma conclusului seau silogismului; Prepusetiunile premise; Propusetiunea conclusiva; Principiulu syllogistice; Formele conclusului; Regula fundamentale a formei categorice; Alte regule; Conclusul hypoteticu; Regula fundamentaria a formei hypotetice; Alte regule; Conclusul desjuntivu; Regula fundamentaria a formei desjuntive; Alte regule; Conclusul dillematicu; Modificatiuni in formele concusaloru; Conclusa scurtate; Conclusa imediate; Conclusa parechiate; Conclusa subordonate; Conclusa contra-punitoria; Conclusa intorsa; Conclusa de modalitate; Conclusa stramutate; Conclusa simple si compusa; Conclusa legate; Conclusa smentite seau insielatoria.

Capu II: Logica pura metodica: Methodulu; Methodulu analyticu si syntheticu; Metodologia logica.

A. Despre dechiaratiuni: Dechiaratiunea preste-totu; Specie ale dechiaratiunei; Regulele declararei.

B. Despre impartiture: Impartitura preste-totu; Specie ale impartiturei; Regulele impartiturei.

C. Despre demonstratiuni: Demonstratiunea preste-tot; Materia, forma, si poterea demonstratiunei; Specie ale demonstratiunei; Regulele demonstrarei.

Sectiunea II: Logica aplecata: Invetiatura elementaria si metodica.

Capu I. Logica aplecata elementaria.

A. Despre infirmetatile logice: Aparentia si eroarea; Specie de aparentia si erore; Fundamentu propriu alu erorei; Propagatiunea erorei; Stricatiunea erorei; Despre remediale logice: Evitabilitatea erorei, Preserbative in contra erorei, Sanative in contra erorei, Remedia in contra eroriloru speciali.

Capu II. Logica aplecata metodica.

A. Despre castigarea cunoscentieloru: Esperientia; Caracterulu logic alu esperientiei; Procedura logica facia cu esperientia; Regula fundamentaria a procedurii acesteia; Procedura inductiva; Procedura analogica; Esperientia propria si straina; Meditatiunea; Meditatiunea nemediata; Meditatiunea mediata; Audirea; Lectiunea; Critica si ermeneutica; Alte regule de lectura.

B. Despre comunicatiunea cunoscentieloru: Invetiatiunea; Propunerea analitica si sintetica; Propunerea scolastica si popularia; Alte speie de propunere; Conversatiunea; Lupta cugeteloru; Alte regule pentru desputatu.

Principii de filosofia, prelucrate de I Genadiu Enacénu, Bucuresti, Tipografia Lucrătorilor Asociați, 1868.

Autorul e adept al sistemii eclecticice inițiate de Victor Cousin, iar „aplicațiunea principiilor acestei sisteme”, în acest manual, o datorează „domnilor” Delavigne, Jules Simon și Gh. Jourdain.

Partea a doua a filosofiei: *Logica*, cuprinde:

Introducțiune: Obiectul logice; Caracterul logice, ca știință; Raporturile logice cu psihologia și distinsiunea lor între dânsule; Utilitatea logice; Impărțirea logice ca știință.

Capitul introductiv: Certitudinea și raporturile ei cu evidența și probabilitatea.

Secțiunea întâ: Semnele și limba în raporturile lor cu cugetarea.

Capitul I: De semne și limbă: Semnele; Limba și speciile ei; Scriptura și speciile ei; Originea limbei; Imfluența semnelor asupra ideilor; Caracterul unei limbi perfecte.

Capitul II: Noțiunile unei gramatici generale: Natura unei asemenea gramatici; Analisa limbei.

Secțiunea adoua: Despre metoadă.

Capitul I: Metoada logică: Noțiuni despre metoda logică și divisiunea ei; Analisa; Sinteza; Analisa și sinteza ratională; Regulele sintesei și a analisei.

Capitul II: Despre analogia, inductiune și ipotesă: Analogia și analiza ei; Regulele aplicatiunei analogice; Inductiunea și analiza ei; Regulele inductiunei; Ipotesele și analiza lor; Regulele aplicatiunei ipotesei.

Capitul III: Despre deductiune și silogismu: Silogismul și analiza lui; Figurile și modurile silogismului; Regulele silogismului; Usul și abusul ratiunamentulu silogisticu.

Capitul IV: Definițiunea, divisiunea, clasificatiunea: Definițiunea, Regulele definițiunei; Divisiunea, Regulele divisiunei, Clasificatiunea; Regulele clasificatiunei.

Capitul V: Erorile și sofismele: Natura erorilor; Clasificatiunea erorilor; Sofismele în special și paralogismii; Causele erorilor; Mijloacele de a evita erorile.

Capitul VI: Autoritatea testimoniilor: Importanța testimoniilor, ca surse a ideilor noastre; Speciile testimoniilor; Regulele testimoniilor în materii de doctrine; Regulele testimoniilor în materii de fapte; Critica istoriei; Regulele criticei istoriei.

Sectiunea atreia: Despre metoada diferitelor scientie.

Capitul I: Științele fizice și naturale: Metoda științelor fizice și naturale; Experimentațiunea și observațiunea; Regulele observațiunei; Regulele Experimentațiunii.

Capitul II: Științele esacte: Metoda științelor esacte; Natura științelor și regulele lor; Natura definițiunilor și regulele lor; Natura demonstrațiunilor și regulele lor; Demonstrațiunea prin absurd; Demonstrațiunea a priori și a posteriori.

Capitul III: Metoda științelor morale.

A. Charma, *Manualu de psihologie, logică și theodicee*, tradusu după ultima edițiune din 1868 de Dr. N. Nitzulescu, București, Imprimeria Statului, 1870.

Logica (pp. 71–125) cuprinde:

Despre veritate și erroare; Despre dispozițiunile intelectuale și morale care ne înclină către veritate și erroare.

Despre operațiunile intelectuale prin ajutorulu carora ajungemu la veritate și evităm erroarea sau: Despre methodu, Syllepsa, analysa, synthesa, Generalisațiunea, experimentațiunea, classificațiunea și systematesațiunea, Despre definițiune, Despre mediile care potu întreține în noi dispozițiunile morale utile la cercetarea și descoperirea adevărulu.

Methodulu în diferitele ordine de științe: Despre diferitele ordine de științe, Despre methodulu applicabilu la toate ordinele științelor posibile.

Despre evidența, certitudine și probabilitate.

Autoritatea testimoniulu omeniloru.

Despre semne și limba în raportul lor cu cugetarea.

Despre syllogismu; Despre diferitele sale forme; Despre regulele syllogismulu; Despre utilitatea syllogismulu.

Despre sophisme și despre mediile de a le deslega.

Simion Bărnuțiu, *Psicologia empirică și logica*, Iași, Tipariulu Tribunei Române, 1871.

Sursa lucrării: Ios. Beck, *Philosophische Propädeutik. Ein Leitfaden zu Vorträgen an höhern Lehranstalten* (partea întâi: *Grundriss der empirischen Psychologie und Logik*), care la 1849 se afla la ediția a treia⁸.

Logica cuprinde:

Introduptiune: Conceptulu; Divisiunea; Alte divisiuni; Valoarea logicei; Istoria logicei.

Partea I. Logica curata.

Capu I. Logica elementaria și metodologica.

Logica elementaria: Criteriale adevărulu; Criteriale logice; Legea identității; Legea contradicțiunii; Legea rațiunii; Legea exclusiunii tertii.

⁸ G. Bogdan-Duică, *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*, București, Cultura Națională, 1924, p. 181.

Capu II.

Elementele cugetarii; Conceptele; Consideratiunea conceptelor; Cantitatea conceptelor; Cantitatea intensiva, Cantitatea estensiva; Caretatea conceptelor; Relatiunea conceptelor; Identitatea si diversitatea conceptelor; Convenientia si repumnantia conceptelor; Opusetiunea contradictoria si contraria; Esentialile si accidentale conceptelor; Materia si forma conceptelor; Subordinatiunea si coordinatiunea conceptelor; Concepte generali; Modalitatea conceptelor; Operatiunile mentii, prin cari produce conceptele dupre formele lor.

Capu III: De judecia.

Judeciulu; Materia si forma judeciului; Formele logice ale judecialor; Cantitatea judecialor; Caretatea; Relatiunea; Modalitatea; Continuatiune; Forme de propusetiuni; Comparatiunea judecialor; Identitatea; Diversitatea; Subordinatiunea si coordinatiunea judecialor; Convenientia si repumnantia judecialor; Conversiunea si contrapusetiunea judeciului; Diversitatea judecialor in respeptu scientificu.

Capu IV: De ratiunamente.

A ratiuna si ratiunamente; Cele trei judecia seau propusetiuni; Terminii ratiunamentului; Forma ratiunamentului; Formele ratiunamentelor; Ratiunamentulu categoricu; Regula fundamentale a ratiunamentului categoricu; Regule speciale ale ratiunamentului categoricu; Ratiunamentulu ipoteticu; Regula fundamentale a ratiunamentului ipoteticu; Forma si modurile ratiunamentului ipoteticu; Ratiunamentulu desjuntivu; Modurile ratiunamentului dejuntivu; Regula fundamentale a ratiunamentului desjuntivu; Dilema; Regulele dilematelor.

Capu V.

Modificatiunile ratiunamentelor; Ratiunamentele decurate si contrase; Ratiunamentele nemediate: Ratiunamentele identitatii, Ratiunamentele subalternatiunii, opusetiunii, conversunii, modalitatii; Figurile silogistice; Monosilogismu si polisilogismu; Polisilogismu; Polisilogismi completi si necompleti; Seria silogistica; Prosilogismu si episilogismu; Seria silogistica progresiva si regresiva; Polisilogismii necompleti; Soritele: Soritele ordinaria seau comune, Soritele inversu, Resolutiunea soritelor; Epicherema; Paralogismi si sofismate; Paralogismii formali; Paralogismii materiali.

Capu V: Metodologia logica.

Metoda; Forma scientiei; Obieptulu si scopulu metodologiei; Metodu analiticu si sinteticu; Trei operatiuni ale sistemii scientifice; Definitiunea; Speciele definitiunii; Regulele definitiunii; Despre divisiuni; Specie de divisiune; Regulele divisiunii.

Despre argumentatiuni: Argumentatiune; Partile constitutive ale argumentatiunii; Speciele argumentatiunii; Regulele argumentatiunii.

Partea II: Logica aplicata.

Capu VII: Logica elementaria aplicata.

Aparentia si erore; Specie de erori; Erori principali si erori derivate; Dacã erorile sunt stricatiose; Remediale logice in contra erorilor; Remediale preservative; Remediale sanative.

Capu VIII: Metodologia logica aplicata.

A. Despre câstigarea cunoscentielor: Esperientia si caracterele ei logicu, Universalitatea si necesitatea cunoscentielor empirice, Esperientia propria si straina, Meditarea, Audirea, Leptura, Critica, Ermeneutica, Regule ulteriori de leptura.

B. Despre cuminecarea cunoscentielor: Invetiamentu si colocutiune.

I. P. Florantin, *Fundamentu de filosofie: Psihologia.-Logica.-Morală.-Teodiceea. Adaosu: - Estetica.-Educația*, editore: Th. Codresco, Iasi, Tipografia Buciumului Român, 1871.

Logica cuprinde:

Necesitatea logice; Planul logice.

A. Conceptul, sau noțiunea logica: Formarea conceptului; Cantitatea conceptelor: Cuprinsul și sfera, Variația cantitativă, Raporturi între concepte; Calitatea conceptelor; Modalitatea sau raportul conceptului către subiectul cugetătoriu; Principiul adevărului.

B. Judecata: Fundamentul judecării; Cantitatea judecăților; Calitatea judecăților; Gradația solidității judecăților.

C. Raționarea: Fundamentul raționării; Concluzii nemijlocite; Regulele raționamentului; Specii de raționamente; Silogismu prescurtat; Figure și moduri silogistice; Raționamentu compus.

D. Metodologia: Definiția; divisia și clasificarea; Certitudinea; Demonstrația; Probabilitatea; Analogia, Inducția; Sofisma.

Titu Maiorescu, *Logica. Partea I: Logica elementară*, București, Editura Socec & c-nie, 1876.

Introducere: 1. Definițiunea și utilitatea logicei.

Partea întâia: Logica elementară.

A. Despre judecăți și despre noțiuni ca elementele lor.

I. Noțiunile.

II. Judecățile.

B. Despre silogisme

Apendice: Notițe bibliografice, mai ales pentru studiarea controverselor logice.

În Apendice notează:

Aristoteles, ex recensione Immanuelis Bekkeri, editit Academia Regia Borussica, Berolini a. 1831; Scholia, coegit Ch. A. Brandis; ediția lui Firmin Didot, 4 vol. Paris 1847–57; Aristotelis Organon ed. Theod. Waitz, Lips. 1844–1846; Trendelenburg: Elementa Logices Aristoteleae. Din literatura filosofică engleză: Al. Bain, Logica deductivă și inductivă, 2 vol. (O traducere francesă de Gabr. Compayré, apărută în 1875 la Germer-Baillièrre, Paris); John Stuart Mill, Un sistem al Logicei deductive („rațiocinative”) și inductive, 2 vol. (Prima ediție engleză Londra la John Parker, 1843; o traducere germană de I. Schiel, Braunschweig la Fr. Vieweg; traducerea francesă de L. Peisse, Paris la Germer-Baillièrre); Locke, Incercare asupra înțelegerii omenești (Prima ediție engleză completă la 1690, traducerea veche francesă de Coste, trad. germană de Tennemann). Din literatura germană: A. Twisten, die Logik, insbesondere die Analytik (Logica, in deosebi Analitica; Schleswig, 1825); M. W. Drobisch, Neue Darstellung der Logik mit Rücksicht auf Mathematik und Naturwissenschaft (Nouă expunere a Logicei, cu privire la Matematică și știința naturală. Ediț. 3-a Lipsca la Leopold Voss); Trendelenburg, Logische Untersuchungen (Cercetări logice); Prantl, istoria Logicei; Schopenhauer, Ueber die vierfache Wurzel des Satzes vom zureichenden Grunde (Despre rădăcina împătrită a principiului rațiunii suficiente). Din literatura franceză: Logique de Port-Royal, multe ediții, între altele a lui Charles Jourdain (Paris, la Hachette)⁹; Descartes, Discours de la méthode.

Printre alte lucrări menționate: *Schopenhauer, die Welt als Wille und Vorstellung* (lumea ca voință și reprezentare); *Kant, die falsche Spitzindigkeit der vier syllogistischen Figuren*.

Vasile Lucaciu, *Instituțiuni filosofice, vol. I: Logica, Satu-Mare, Tipografia Liberă, 1881.*

Vasile Lucaciu, *Instituțiuni filosofice, vol. I: Logica*, ed. îngrijită de Vianu Mureșan și Dana Grigoriu, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2005.

Cuprins [după ediția din 2005]:

Prefață; Despre filosofie în genere; Diviziunea filosofiei; Ordinea petrectării; Utilitatea și importanța filosofiei; Logica; Definiția logicii; Diviziunea logicii; Diferența logicii față de alte științe; Importanța și utilitatea logici.

⁹ Despre această lucrare, Maiorescu spune: „logica din Port-Royal scrisă de *Arnauld* și de *Nicole* este încă, după părerea noastră, cea mai bună carte francesă asupra Logicei, in ori ce cas cu mult mai presus de tratatele superficiale, ce le vedem in manualele mai noue a le lui Charma, Jourdain, J. Simon, etc. (pp. 105, 106).

Partea primă: Logica formală sau Dialectica.

Cap. I: Despre ideea sau conceptul mental, Despre semnele ideilor.

Cap. II: Despre judecată sau despre propoziție.

Despre judecată (judeciu); Despre propoziție (propoziție): Despre propoziție în sine considerată; Despre propoziții considerate în relațiile și în proprietățile lor; Despre raționament (ratiuciu) și despre argumentație; Despre argumentație; Despre argumentația deductivă și despre formele ei; Despre argumentația inductivă sau inducție: Despre disputa scolastică; Despre utilitatea scolasticii.

Partea secundă.

Capitolul I: Logica materială sau critică.

Despre veritatea și despre diversele poziții mentale corespondente: Despre adevăr în genere; Despre pozițiile diverse ale minții umane față de adevăr.

Capitolul II: Despre metodă în general; Despre mijloacele și despre regulile de a se observa că se poate cunoaște adevărul.

Articolul I: Despre simțurile externe și interne, despre conștiință și despre autoritatea și veracitatea lor. Articolul II: Despre intelect și despre rațiunea inductivă și veracitatea ei. Articolul III: Despre rațiunea deductivă și despre veracitatea ei. Articolul IV: Despre autoritatea testimoniului uman și despre veracitatea lui: Despre autoritatea doctrinală și despre veracitatea ei; Despre autoritatea sau mărturia istorică și despre veracitatea ei. Articolul V: Despre eroare și despre sofisme.

Capitolul III: Despre criteriul suprem al verității și al certitudinii.

Capitolul IV: Despre metoda formării științei în genere.

Despre definiție și regulile ei; Despre diviziune și regulile ei despre clasificare; Despre demonstrație și regulile ei, precum și despre argumentația inductivă sau dialectică; Despre știință și despre scepticism.

Apendice: Exerciții școlare (După Bonelli); Despre dubitația metodică a lui Descartes.

Iosif Fericean, *Logica*, Brașov, Editura autorului/ Tipografia Löw, Gerula & Comp., 1881.

În *Precuvântare*, autorul se referă la *Elemente de filosofie* tradus de T. Cipariu, Blaj, 1861, iar în *Introducere* citează definiția filosofiei din manualul acestuia. Pe parcursul lucrării, citează din *Logica* fostului său profesor, Josephus Verner (Jaurini, 1833) și din logica lui Jozsef Purgstaller și face referiri la Gustav Adolf Lindner, și la un moment dat la *Logica* lui Titu Maiorescu (p. 142).

După o introducere în filosofie și părțile filosofiei urmează *Logica*, cu următorul conținut:

Introducere: Logica; Adevărul formal „logos”; Utilitatea logice; Obiecțiuni relative la interesul logice; Diviziunea logice.

Partea I. Logica elementară.

Definițiunea și legile cugetării cele supreme; Scopul tuturor legilor de cugetare; Obiecțiuni; Cugetarea; Obiecțiune relativă la cugetare; Direcțiunile cugetării.

Cap. I. Concept.

Definițiunea conceptului; Notele conceptului; Însușirea primitivă și derivativă; Modificațiunea și relațiunea; Însușirea comună (generică) și specială (individuală); Cercul și conținutul conceptului.

Articolul I. Genurile conceptelor cu privire la conținut: Identice și diverse; Legile relative la egalitatea conceptelor; Consunătoare și repugnătoare; Legile relative la repugnanță.

Articolul II. Genurile conceptelor cu privire la cerc: Subordinate și coordonate; Legile relative la conceptele superioare și inferioare; Gen și specie; Formarea de gen și specie; Conceptele omogene și eterogene; Legile relative la cele de un gen și diverse.

Articolul III. Raporturile conceptelor între sine: Raporturi de cinci feluri.

Articolul IV. Perfecțiunea conceptelor: Chiaritatea conceptelor; Lămurirea conceptelor; Rectitudinea conceptelor; Precisiunea conceptelor.

Articolul V. Semnele conceptelor: Genurile cuvintelor; Genurile cardinale; Celelalte părți de vorbire; Perfecțiunea cuvintelor; Neperfecțiunea cuvintelor.

Cap. II. Județ.
Definițiunea județului; Proposițiune; Cercurile geometrice; Diversitatea județelor cu privire la forma lor.

Articolul I. Modalitatea județului: Județul necesar și contingent.

Articolul II. Cătățimea și calitatea județului: Județul unilateral, sau bilateral; Legile relative la cătățimea și calitatea județelor; Trei forme de județe.

Articolul III. Relațiunea județului: Condițional și necondițional; Legile relative la județul condițional; Județul condițional trunchiat; Structura propozițională; Țesătura propozițională; Străformarea de județe.

Cap. III. Silogism.

Definițiunea silogismului.

Secțiunea I. Divisiunea cea mai vechiă de silogisme: Silogisme nemediate și mediate.

Articolul I. Silogisme nemediate: Silogismul subalternațiunei; Forme de silogismul subalternațiunei; Silogismul contraposițiunei; Județele deplin contrapuse; Județele nedepin contrapuse; Legile relative la județele contrapuse; Forme de silogismul contraposițiunei; Silogismul conversiunei; Legile relative la conversiunea județelor; Conспектul formelor de silogismul conversiunei.

Articolul II. Silogisme mediate: Legile relative la silogismul necondițional, determinat și mediat; Obiecțiune relativă la subsumțiune; Legile relative la silogismul necondițional, determinat și mediat priorminte demstrate; Silogismul trunchiat, sau sporit; Forma silogismului necondițional, determinat și mediat; Silogismul potrivit cu Darii, Ferio, nu se poate nici cugeta; Figura I; Figura II; Figura III; Figurile silogistice priorminte răsturnate; Străformabilitatea județelor negative din silogism în formal afirmative; Reductibilitatea județelor din figurile silogistice; Contragibilitatea silogismelor în județ condițional; Polisilogism; Polisilogismul pogoritoriu și suitoriu; Soritele aristotelic și goclenian; Străformabilitatea silogismului concatenat întrun județ condițional; Epicheremă; Entimemă; Arătarea de fundament; Silogism de structură propozițională; Silogismul condițional.

Secțiunea II. Divisiunea cea mai nouă de silogism: Deducțiune; Inducțiune; Analogia; Silogismul substitutiv; Silogisme false.

Partea II. Metodica.

Definițiunea metodice; Metod; Speciile metodului; Metodul suitoriu și pogoritoriu; Metodul empiric și rațional.

Cap I. Metodul curat logicesc: Construirea de știință; Formarea de sistemă.

Articolul I: Definițiunea; Speciile definițiunei; Gradurile de perfecțiune; Legile definițiunei.

Articolul II: Divisiunea; Diferința; Codivisiuni și subdivisiuni; Divisiunea conceptului suitore și pogoritore; Legile relative la divisiunea conceptului.

Articolul III: Argumentare și demonstrare; Fundamentele demonstrative; Demonstrarea empirică și rațională; Direct și nedirect; Suitoriu și pogoritoriu; Silogisme false; Regulele relative la disputa științifică; Regulele relative la emulațiune.

Cap. II. Metod speculativ: Meditare; Meditare de două feluri; Problema speculațiunei.

Apendice.

A. Metodul fisicesc. Pățania; Obsevațiuni și experimente; Descoperirea și găsierea; Regulele pățaniei; Causalitate; Ipotese.

B. Metodul istoricesc: Testimoniu, Autenția evenimentului; Autenția martorului, Martor suspect; Documente; Critica; Autenția documentelor; Întregimea documentelor; Interpretarea; Regulele interpretărei.

C. Modul didactic: Învățământul; Chiemarea scriitorului; Cetirea științifică; Regulele cetirei științifice; Folosul învățământului oral; Chiemarea profesorului; Diligența scolariului; Metodul didactic, succesul instituțiunei; Popular și științific; Metodul didactic ascultativ și interogativ.

Ioan Manliu, *Cursu elementaru de literatură: noțiuni de logică, stilistică, retorică*, București, Tipografia Academiei Române, 1881.

Conține în prima parte: *Principii de logică*:

Noțiunea: Conținutul noțiunei; Sfera noțiunei; Definițiunea noțiunei; Divisiunea noțiunei; Partițiunea.

Judecata: Calitatea, modalitatea, cantitatea, relațiunea judecăței.
Silogismulu: Silogismulu categoricu; Silogismulu ipoteticu; Silogismulu disjunctivu; Dilema; Împărțirea silogismeloru; Silogisme scurtate; Silogisme concatenate; Silogismulu secundaru; Silogismulu falsu.

Demonstrarea: Argumentarea; Demonstrarea directă și indirectă; Demonstrare de rațiune și de experiență; Demonstrări verosimile; Inducțiunea; Analogia; Demonstrarea istorică.

Titu Maiorescu, *Logica*, ediția a doua, București, Editura Librăriei Socecu & Comp., 1887.

Ediție pregătită pentru tipar „în patru săptămâni” cu „îndreptări” și „sporiri”: „În deosebi teoria noțiunilor și a silogismelor este mai întins expusă, despărțirea Logiceii în partea elementară și cea metodologică mai precis condusă și toată lucrarea completată prin adaosul Metodologiei”.

Tabla de materii:

Introducere: Originea istorică a logiceii; Argumentarea; Definierea logiceii; Logica formală; Folosul logiceii; Împărțirea logiceii.

Partea întâi: Logica elementară.

Ideea ca judecată; Împărțirea logiceii elementare.

Cap. I. Teoria noțiunilor: Explicarea noțiunii; Noțiunea și cuvântul; Prefacerea cuvintelor; Conținutul. Noțiuni concordante și opuse; Opozițiunea completă; Noțiuni pozitive și negative; Sfera. Noțiuni identice, ordinate, încrucișate și excusive; Contrastul între conținut și sferă.

Cap. II. Teoria judecăților: Actul judecății; Judecăți afirmative și negative, universale și particulare; Alte împărțiri ale judecăților; Judecăți simple și compuse; Judecăți categorice și ipotetice; Judecăți analitice și sintetice; Raportul sferelor subiectului și predicatului; Schimbarea judecăților; Subalternarea; Opozițiunea și subcontrarietatea.

Cap. III. Teoria silogismelor: Forma silogismului; Temeiul silogismului; Silogismele improprii; Valoarea silogismului; Regulele silogismelor; Figurele silogistice; Modurile figurelor; Tipul normal în figura I; Figura II; Figura III; Polisilogismul; Valoarea figurelor silogistice.

Partea a doua: Metodologia.

Scopul metodologiei; Principiul rațiunii suficiente; Principiile logice; Certitudinea; Sistem și știință; Împărțirea metodologiei.

Cap. I. Descrierea și clasificarea: Descrierea; Clasificarea; Genuri și specii; Felurite clasificări.

Cap. II. Definițiunea și divisiunea: Definițiunea; Erori în definițiuni; Divisiunea; Dichotomii, trichotomii, politomii.

Cap. III. Demonstrațiunea: Demonstrațiune, axiom, teorem; Demonstrațiune prescurtată; Demonstrațiune indirectă; Definițiuni constructive; Erori în demonstrațiune.

Cap. IV. Inducțiunea: Teoria nouă; Lgătura fenomenelor succesive; Raport causal și lege naturală; Concordanța, diferența, variația concomitentă; Combinarea metodelor experimentale; Analiza și sinteza; Hipotesa; Analogia; Sofisme.

Apendice. Isoare și notițe bibliografice¹⁰.

Dintre noile izvoare bibliografice menționate: *Rabier, Logique* (Paris, Hachette, 1886); *Liard, Logique* (Paris, Masson, 1884); *Liard, les logiciens anglais contemporains* (Paris, Baillière, Alcan 1884).

¹⁰ Un studiu de referință asupra genezei manualului și o analiză comparativă a celor două ediții: Alexandru Surdu, „Metamorfozele logicii lui Maiorescu”, în *Revista de filosofie*, tomul XXV, nr. 4, 1978, pp. 493–500. Articol reluat în: Alexandru Surdu, *Cercetări logico-filosofice*, ed. îngrijită de Victor Emanuel Gica, Dragoș Popescu, Ovidiu Grama, București, Editura Tehnică, 2008, pp. 347–359; *Studii de istorie a filosofiei românești*, vol. VII, coord. Viorel Cernica, ed. îngrijită de Mona Mamulea, București, Editura Academiei Române, 2011, pp. 108–119; *Comemorare Titu Maiorescu. Un secol de la moarte (1917–2017)*, vol. II: *Studii despre filosofia lui Titu Maiorescu*, coord. Alexandru Surdu, ed. îngrijită de Mona Mamulea, București, Editura Academiei Române, 2017, pp. 89–104.

Titu Maiorescu, *Logica*, ediția a treia, București, Editura Librăriei Socecu & Comp., 1890.

Ediția, cuprinde „o nouă expunere a silogismelor”.

De data aceasta cuprinsul capitolului arată astfel:

Cap. III. Teoria silogismelor: Forma silogismului; Temeiul silogismului; Silogisme improprii; Valoarea silogismului; Regulele silogismelor, silogisme hipotetice, dilemma; Figurele silogistice; Modurile figurai I; Numai 4 moduri în figura I; Modurile figurai II, și reducerea la figura I; Modurile figurai III; Valoarea figurilor silogistice; Polisilogismul.

În *Apendice. Isoare și notițe bibliografice* apare un titlu „din literatura română”: I. Popescu, *Psichologia empirică* (ediț. 2, Sibiu, 1887). „Mai ales pentru cercetările, care se află la limita între Logică și Psihologie”.

Ioan Pop Florantin, *Principii de logica*, ed. a 2-a, lucrată cu totul din nou, cu exerciții și tabeluri schematice, Iași, Editura Librăriei Școalelor Frații Șaraga, 1893.

Menționează, în prefață, că Despre figuri e *parte* după Zimmermann și Liard.

Tabla de materii:

Logica elementară.

Noțiunea logică sau concepul: Erori de cugetare, Formarea noțiunii logice sau conceptului, Cuprinsul noțiunii, Sfera noțiunii, Schimbarea conținutului și a sferei, Natura noțiunilor; Noțiunile și cuvintele; Limba sau vorbirea: Preparațiunea; Învățarea înțelegerii vorbirii; Laturea a doua a limbei: învățarea a vorbi cu înțeles; Sens imediat, direct, și înțeles mijlocit, indirect; Schimbările seculare în formele vorbirii; Divergențele teritoriale; Speciile noțiunilor: Calitățile cuprinsului, Noțiuni verbale, Cantitățile, Serii de noțiuni; Varietăți de noțiuni: După conținut, Varietăți după sferă; Raporturi între noțiuni: Raporturi după conținut, Graduri în determinațiune și generalizare, Graduri de sensibilitate și abstrațiune, Serii sau scăderi de noțiuni ordinate, Subordinațiunea, Supra-ordinațiunea; Judecățile: Bazele judecăților, Formarea judecății; Specii de judecăți. Calitățile: Judecăți neadevurate, Judecăți îndoelnice, Afirmare și negațiune, Judecăți contrazicătoare, Judecăți contrare, Judecăți ipotetice, Judecăți disjunctive, Categorice și apodictice, Judecăți analitice și sintetice; Cantitățile judecăților: Judecăți generale și particulare, Subordinațiunea judecăților, Convențiuni pentru exerciții; Conversiunea judecăților: Variațiunea cuprinsului și a sferei; Condițiile adevărului: importanța lui, Treptele convicțiunii și fazele ei; Legile adevărului: Legea identității, Legea contradicțiunii, Legea escluderii unei a treia alternative, Cauzalitatea; Concluziuni nemijlocite: După calitate, După cantitate; Raționarea: Necesitatea de a raționa, Căutarea procedării, Procedarea cea mai simplă; Regulele raționării: Numărul terminilor, Raportul între premise, Calitatea premiselor, Cantitatea premiselor, Terminul mijlocitor, Concluziunea; Forme de raționare: Figuri silogistice, Moduri silogistice; Prescurtarea silogismilor; Raționamente compuse, sau lanțuri de raționamente; Specii de raționamente: Premise disjunctive, Dilema.

Metodologia.

Diferențiarea substanței; Problema metodologiei; Diviziunea și clasificarea: Puncte de plecare; Co-diviziuni și subdiviziuni; Regulele diviziunii, Clasificarea, Definițiunea, Numiri și definițiuni, Regule pentru definițiune, Defecte în definițiuni, Descripțiunea; Argumentarea: Adevăruri raționale, Adevăruri experimentale, Calea indirectă; Gradurile probabilității: Analogia, Inducțiunea, Ipoteza; Piedici în contra cunoștinței adevărului; Sofisma, Exerciții;

Concluziune.

Obiectul logicei; Utilitatea logicei; Rezumat.

Titu Maiorescu, *Logica*, ed. a 4-a, București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1894.

V. Gr. Borgovanu, *Încercări în psihologia și în logica intuitivă*, București, Editura Librăriei L. Alcalay, 1895. [Lecțiuni aranjate conform programei oficiale și făcute la școala normală de institutori]¹¹.

Autorul dedică lucrarea lui Titu Maiorescu, „eminentul logician și prof. universitar”. Scrie, în prefață, că i-au servit drept călăuză, în materie de logică, „regretatul Dr. G.A. Lindner, ale cărui manuale sînt traduse în mai multe limbi și, mai ales distinsul nostru magistru dl. T. Maiorescu”.

Partea II, *Logica*, cuprinde:

Introducere: Noțiuni preliminare; Scopul și rolul argumentărei. Noțiunea și împărțirea logiceii.

Capitolul I: Din logica elementară.

Noțiuni, generalități; Sfera și divisiunea noțiunei; Raportul (de conținut) dintre noțiuni; Raportul dintre conținut și sferă (subordinarea); Judecata, generalități; Calitatea și cantitatea judecăților; Cuantificarea subiectului și a predicatului; Relațiunea (inherența) judecăților; Silogismul, generalități; Silogismul categoric și figurile silogistice; Silogismul condiționat; Silogismul disjunctiv și dilema; Silogismele compuse și scurtate.

Capitolul II: Din metodologia logiceii.

Demonstrațiunea; Metodul logic și ipoteza; Noțiunea și criteriul științific; Diferitele științe.

Titu Maiorescu, *Logica*, ed. a 5-a, București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1898.

Reprezintă ultima variantă revăzută de Maiorescu. Prefața de la această ediție (București, septembrie, 1898) va fi reluată în următoarele ediții.

Vasile Hossu, *Manual de psihologie și logică*, pentru clasa VIII a scoalelor medie, Blaș, Tipografia Seminariului arhidieceșan, 1898.

Traducere după „manualul compus de domnii Hajdu Tibor și Zoltvány Irén, apărut până la aceea dată în două ediții, ca proprietate literară a „Societății Sfântului Ștefan” din Budapeșta. (După informația autorului din *Preverbire*).

Logica cuprinde:

Noțiunea, însemnătatea și împărțirea logiceii.

Partea primă. Dialectica: Noțiunea și împărțirea dialecticeii.

Despre concepte în genere: Definițiunea și elementele conceptului; Conceptul ca noțiune;

Principiile raționale; Cuprinsul, estinderea și împărțirea conceptelor; Formarea conceptelor.

Secțiunea I: Dialectica elementară: Regule privitoare la exprimarea conceptelor prin cuvinte.

Secțiunea II: Regule cu privire la exprimarea judecății prin propozițiuni. Noțiunea și împărțirea propozițiunei; Regulele propozițiunilor ce exprimă relațiune.

¹¹ Manualul a fost revăzut și actualizat pentru ediția a 2-a, apărută curând după Al doilea război mondial: V.Gr. Borgovanu, *Logica intuitivă*, pentru normalişti, seminarişti și învățători, București, Editura Librăriei H. Steinberg & Fiu, 1921.

Secțiunea III. Regule pentru formarea conceptelor prin deducțiune. Noțiunea deducțiunii; Silogismul și regulele lui, Silogismul categoric hipotetic și disiunctiv; Formele modificate ale deducțiunii.

Secțiunea IV: Regule pentru formarea conceptelor pe calea inducțiunii. Noțiunea și speciile inducțiunii; Inducțiunea basată pe experiență; Inducțiunea proprie și formarea de concepte pe baza analogiei; Deducțiunea basată pe legile naturale; Inducțiunea basată pe mărturisirea altora.

Dialectica metodică. Sistemática: Metoda în genere și sistema; Definițiunea; Clasificarea și împărțirea; Demonstrarea.

Partea a doua. Critica.

Noțiunea și împărțirea critice.

Critica generală: Noțiunea adevărului și a certitudinii; Causese certitudinii; Scepticismul și cauzele erorilor critice.

Critica specială: Veracitatea izvoarelor de cunoștință derivate din experiența simplă; Veracitatea operațiunilor intelectului, Causese erorii.

Greg. Pletosu *Propedeutica filosofică pentru învățământul secundar, partea II-a: Logica formală, cu un adaus: Introducere specială în filosofie*, Năsăud, Tiparul lui Carol Csallner, 1900.

În Prefața părții întâi din *Propedeutica filosofică* (care cuprinde *Psychologia empirică*), autorul amintește de cartea „magistrului” său T. Maiorescu (*Logica*, ed. IV, 1894), de „scrierea lucrată cu multă stăruință și cunoștință” de V.Gr. Borgovan, *Încercări în psihologie și în logica intuitivă* (1895), care cuprinde, în a doua ei parte, „prea puțin” „decât este trebuință în gimnaziu” și de traducerea din limba maghiară *Manual de psihologie și logică* de Dr. Vas. Hossu, care „prelângă toată laudabila nasuință a traducătorului de a-i da o formă modernă, nu s-a putut emancipa de sub influința școlasticismului din evul mediu nici ca fond nici ca sistem”.

Cuprinsul:

Introducere: Noțiunea și problema logice; Psychologia și logica; Logica ca propedeutică; Împărțirea.

Cap. I. Dezvoltarea cugetării logice: Cercetarea psihologică și logică; Conștiința logică; Axiomele cugetării logice.

Cap. II. Teoria noțiunilor

Ființa noțiunii: Definițiunea noțiunii; Note; Formarea noțiunilor, Conținut și sferă.

Noțiunile după fel: Categorii; După teren; Noțiuni simple și compuse, Noțiuni individuale, specifice și generice; Abstracțiunea și determinațiunea; Noțiuni concrete și abstracte, Forme sintetice de noțiuni.

Raportul dintre noțiuni: În privința conținutului, Sub raportul sferei; Perfecțiunea noțiunilor.

Cap. III. Teoria judecăților.

Noțiunea judecății; Elementele; Clasificarea judecăților.

Feliul Judecăților: Judecăți afirmative și negative; Sub raportul subiectului; Sub raportul predicatului; Sub raportul relațiunii; Sub raportul modalității; Judecăți analitice și sintetice; Judecăți simple și compuse.

Relațiunea dintre judecăți: Identitatea; Subsumțiunea; Opozițiunea.

Formele de transformare a judecăților: Conversiunea; Contraposițiunea.

Cap. IV. Teoria argumentării.

Ființa argumentării: Noțiunea argumentării; Elementele argumentării.

Mijloacele argumentării: Definițiunea: Noțiunea definițiunii, Formele, Cerințele definițiunii.

Erorile; Divisiunea: Noțiunea, Momentele, Forma, Formele divisiunii, Cerințele. Erori, Partițiunea și dispozițiunea; Clasificațiunea: Noțiunea.

Forma argumentației.
Silogismul: Noțiunea; Structura silogismului; Figuri. Moduri; Condițiile de concludere; Feliurile silogismului.

Monosilogismul complet. Din premise categorice: Figura I, Figura a II-a, Figura a II-a; Silogismi din premise hipotetice, Silogismi din premise disjunctive, Silogismi din premise inductive și disjunctive, Silogismi dilematici; Monosilogismi necompleți; Monosilogism dezvoltat.

Polisilogismul: Structura; Soritul.

Feliuri de argumentare: Argumentare directă și indirectă; Argumentare deductivă și inductivă; Argumentare certă și probabilă; Argumentare obiectivă și subiectivă; Condițiunile de valoare ale argumentării. Erorile.

Cap. V. Despre metode: Noțiunea metodului.

Metode euristice: Problema; Analiza; Sintesa; Inducțiunea; Deducțiunea.

Metode sistematice: Sistemul; metode sistematice.

Cap. V. Clasificarea științelor: Știința; Științele; Clasificarea lor.

Adaus. Introducere specială în filosofie.

Petru Pipoș, *Psihologia precedată de Somatologie și urmată de Logica elementară pentru preparandii (școale normale), ediția a doua augmentată, Arad, Editura autorului, 1901.* [Ediția a treia: 1907. Ediția a patra: București, Editura Librăriei Socec & Co., S.A., 1916].

Lista „opurilor” consultate la logică: *Kurzgefasste Logik und Psychologie* von Dr. K. Kromann (nach der II. Aufl. des dänischen Originals übersetzt von F. Bendixen), Kopenhagen; *Logica* irta Dr. Pauer I., Budapest; *Logica* de T. Maiorescu, ed. II, București; *Logica formală* de Greg. Pletosu, Năsăud.

Cuprinsul (după ediția a patra):

Secțiunea IV: Elemente de logică.

A) Teoria noțiunilor: Notele obiectelor. Formarea noțiunilor; Conținutul și sfera noțiunii. Definițiunea; Raporturile noțiunilor după sferă. Diviziunea; Raportul noțiunilor după conținut; Determinarea și abstracțiunea. Sinteza și analiza logică. Inducțiunea și deducțiunea.

B) Teoria judecăților: Ființa și părțile judecății; Judecățile după calitate și cantitate; Judecățile după relațiune (inherență).

C) Teoria silogizmelor: Ființa și părțile silogizmelor; Silogismul categoric; Silogismul hipotetic (condiționat); Silogismul disjunctiv; Entimema. Epichirema. Silogisme eronate; Polisilogismul. Soritul.

Secțiunea V: Adaus la Logica elementară: Elemente de metodologie.

Argumentarea. Demonstrațiunea; Metodul logic în general. Metodele euristice; Metodele sistematice. Clasificarea științelor.

Al. Valeriu, *Lecțiuni de logică, însoțite de numeroase aplicații practice în conformitate cu programa analitică pentru cursul secundar, ed. I, cu o prefață de I. Găvănescu, Iași, Editura Librăriei Iliescu, Grossu & Comp., 1905.* [Ed. a 2-a, Iași, 1905;ed. a 4-a, București, Editura Librărie Alcalay, 1913.]¹²

Autori de lucrări de logică citați: T. Maiorescu, Al. Bain, J.S. Mill, E. Rabier, L. Liard.

¹² Sub titlul *Logică și introducere în filosofie* sau *Logică*, manualul va cunoaște numeroase ediții în perioada interbelică, fiind folosită în învățământul secundar. Reed.: Al. Valeriu, *Logica*, ed. îngrijită de Petre Dan și Marius Dobre, București, Editura Garamond, [2001].

Din *Tabla materiilor*:

I. Lecțiuni introductive:

Analiza unor exemple de argumentare;

Căile pentru a obține convingerea. Garanțiile adevărurilor intuitive și a celor deduse.

Nestabilitatea convingerii pe cale sentimentală;

Desfacerea silogismului în judecăți și a judecăților în noțiuni. Obiectul logicii formale și al metodologiei.

II. Logica formală:

Noțiunea și conținutul ei. Formarea noțiunii. Cuvântul ca reprezentant al noțiunii. Raportul noțiunilor din punct de vedere al conținutului.

Sfera noțiunilor. Raporturile noțiunilor în privința sferei. Raporturile între conținutul și sfera noțiunii.

Judecata. Judecăți afirmative și negative, universale și particulare, simple și complexe, categorice și ipotetice, analitice și sintetice.

Raporturile între sferele subiectului și ale predicatului în judecățile A, E, I, O.

Raporturile judecăților A, E, I, O, având aceeași materie. (Opoziția judecăților).

Silogismul. Definiția. Terminii silogismului. Cantificarea predicatului. Entimema. Silogismele obișnuite.

Legile silogismului. Silogismele ipotetice. Dilemma.

Figurile silogistice (Figura I-a și a II-a).

Figura a III-a. Polisilogismul.

Utilitatea silogismului. Critica și apărarea lui.

III. Metodologia:

Necesitatea sistemizării cunoștințelor. Caracterul științei. Impărțirea științelor după obiectul lor.

Impărțirea științelor după metoda lor. Definiția metodei și a metodologiei. Alte împărțiri ale științelor.

Descrierea și clasificarea.

Definiția și diviziunea.

Deducția sau demonstrația. Sofismele.

Inducția. Observația și experimentul.

Metodele experimentale.

Ipoteza și analogia.

Analiza și sinteza.

Recapitularea metodelor și aplicarea lor în diferitele științe.

Metodologia istoriei. Valoarea ei științifică.

IV. Încheiere.

Certitudinea. Rațiunea suficientă și cauza suficientă. Axiomele logice: 1) Principiul identității;

2) Principiul contradicției; 3) Principiul excluderii unei a treia posibilități.

Anexe: Programul învățământului logicii în școlile normale de învățători, în seminarii și în școlile secundare de fete de gradul II-lea.

Titu Maiorescu, *Logica*, ed. a 6-a, București, Editura Librăriei Socec & Co., 1913¹³.

TITUS LATEȘ

¹³ Ediția următoare a lucrării a apărut la aceeași editură în 1919 [pe copertă 1920]. Va urma o ediție cu îndreptările, adăugirile și însemnările autografe ale autorului, cu adnotări, note și un studiu introductiv de I. Brucăr: București, Imprimeria Națională, 1940. Lucrarea este cuprinsă, într-o formă definitivă, în volumul: Titu Maiorescu, *Scrieri de logică*, stabilirea textelor, traducerea, studii introductive și note de Alexandru Surdu, pref. de Sorin Vieru, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, pp. 141[165]–294, ediție după care va fi reluată în: Titu Maiorescu, *Opere filosofice*, îngrijirea ediției Alexandru Surdu, București, Editura Academiei Române, 2005, pp. 275–376, și în: *Comemorare Titu Maiorescu: Un secol de la moarte (1917–2017)*, vol. I: *Opera filosofică*, ed. a 2-a, îngrijită de Alexandru Surdu, București, Editura Academiei Române, 2017, pp. 287–390.